

**kreativní
demokratická
škola**

Příručka dobré praxe

ze škol kreativních a demokratických

OBSAH

O čem je tato publikace?	2
Záměr projektu	3
Jak učit komunitnímu plánování ve škole?	4
Popis projektu	5
V čem spočívala realizace hry	6
Popis jednotlivých fází projektu	6
Kazuistiky jednotlivých škol	7
ZŠ Domažlice, Komenského 17	8
Masarykova ZŠ Kdyně	9
ZŠ a MŠ Velhartice	11
ZŠ Staňkov	12
Gymnázium Blovice	14
Shrnutí	16
Na co si dát při realizaci projektu pozor	16
Proč stojí za to se do projektu pouštět	17
Závěr	17
Příloha Sociologická črta – Je česká škola demokratická?	18

„A potom, když se dělají takovéhle projekty, byť měly jistě mouchy, tak to zase vede děti k tomu, že se můžou do něčeho začlenit, do něčeho můžou mluvit a mají podporu učitele, učitel jde do toho s nimi. Takže já si myslím, že všechny tyhle formy demokratického rozhodování v projektu jsou, myslím, že ty děti k demokracii vedou.“

(účastnice diskuse o demokracii v českém školství)

O čem je tato publikace?

Publikace, která se vám dostává do ruky, je písemným výstupem rok a půl trvajícího projektu **Kreativní demokratická škola – cesta k aktivnímu občanství**.

Cílem projektu bylo podnítit v žácích základních škol zájem o aktuální problémy obce, ve které se škola nachází, a navrhnout postup řešení vybraného problému. Publikace shrnuje naše zkušenosti ze spolupráce se školami, učiteli a dětmi, kteří se během celého školního roku snažili pojmenovat a navrhnout řešení některého z nedostatků jejich obce či školy. I malé problémy si přitom vyžadovaly nemalé úsilí. Dosáhnout dohody o společném postupu celé třídy bylo náročné pro všechny – děti i dospělé. Zároveň se každý z účastníků mohl přesvědčit o tom, že výsledky takové snahy mohou i překvapit a objevit „skryté rezervy“ občanství v každém z nás.

Projekt realizovaly dvě neziskové organizace: Centrum pro komunitní práci západní Čechy (CpKP) a Gemini o. s. – sdružení dětí, mládeže a dospělých. Spolu s nimi se do projektu zapojilo také pět partnerských škol, 50 jejich pedagogů a 745 jejich žáků. Projekt byl podpořený z globálního grantu Zvyšování kvality ve vzdělávání v Plzeňském kraji z Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost.

Centrum pro komunitní práci západní Čechy je plzeňská nezisková organizace, která se dlouhodobě zabývá zapojováním veřejnosti do rozhodovacích procesů (neboli možnostmi participace občanů na rozhodování o věcech veřejných).

Gemini o. s. realizuje vedle celoroční činnosti pro děti ve volném čase činnost Centra pro demokratické učení. Centrum pro demokratické učení (CEDU) se dlouhodobě a systematicky věnuje Výchově k občanství. Toto téma rozvíjí zejména vzdělávací a metodickou podporou škol a učitelů při práci se žákovskými parlamenty.

Do projektu se zapojily následující školy Plzeňského kraje: ZŠ Domažlice, Komenského 17; Masarykova ZŠ Kdyně, ZŠ a MŠ Velhartice, ZŠ Staňkov a Gymnázium Blovice.

Jak je publikace členěna?

V úvodu je objasněn záměr, s kterým jsme do projektu vstoupili. V další kapitole jsou postupně představeny všechny zapojené školy. Dozvíte se, jak projekt na jednotlivých školách probíhal, jakých odlišností nabýval s ohledem na různé typy škol, a seznámíte se s vítěznými třídními návrhy na řešení problémů obcí. Pokud Vás projekt zaujme a budete ho chtít realizovat se svými žáky, pomůže Vám následující kapitola, která shrnuje jeho rizika i klady. V příloze pak naleznete malou analýzu skupinové diskuse, kterou jsme vedli se zapojenými pedagogy na téma demokracie v českém školství.

Milí čtenáři,

věříme, že se náš projekt stane pro Vás a Vaši školu inspirací, a přejeme si, aby k tomu přispěla i naše příručka dobré praxe.

Ida Kaiserová, Olga Dankovičová, **CpKP západní Čechy**

Petra Coufalová, Jan Hazlbauer, **Gemini o. s.,
Centrum demokratického učení**

Záměr projektu

Projekt Kreativní demokratická škola byl vytvořen na základě přenesení našich zkušeností s komunitním plánováním do oblasti školního vzdělávání. Činnosti, které vypadají na první pohled jako vzájemně nesouvisející – na jedné straně komunitní plánování, na straně druhé vzdělávací proces na základních školách – mají ve skutečnosti mnoho společného. Jsme přesvědčeni o tom, že postoje, které vedou k reálně demokratickému jednání, se u každého člověka vytvářejí již v dětském věku a škola je tedy ideálním prostředím k jejich správnému formování.

Otázka občanských postojů a ochoty účastnit se správy veřejných věcí je navíc stále více aktuální. Nedostatečná angažovanost českých občanů (nízká volební účast, nízký zájem o politickou organizovanost atd.) jenom nahrává negativním trendům, které jsou, řekněme, celosvětového charakteru. A které se snaží transparentní otevřenou politiku nahradit uzavřeným jednáním mezi zástupci politických stran a představiteli silných ekonomických skupin. Britský politolog Colin Crouch (Crouch, 2004) nazval tuto podobu politického systému, v němž se plíživě proměňuje celý vyspělý svět, **postdemocracií**.

Obdobně nazval stav českého politického systému, inspirovan Masarykem, český politolog Jiří Pehe (Pehe, 2010) **democracií bez demokratů**. V ní je podle Peheho „... poměrně propastný rozdíl mezi dosaženým stavem demokracie coby politicko-ústavního systému a demokracie coby, řekneme-li to poněkud nadheseně, stavu individuální i společenské myslí“ (Pehe, 2011). Zatímco vybudování demokratických institucí (jako jsou svobodné volby, nezávislé soudy, pluralita politických stran a další) může proběhnout podle Peheho během života jedné generace, změnit stav myslí, která bude s demokratickými pravidly také vnitřně ztotožněna, si vyžádá mnohá desetiletí.

Důsledkem nedostatečně osvojených pravidel demokratického soužití je stav, kdy se na jedné straně občané málo starají o politiku a na straně druhé se politici málo starají o občany. Rozhodování o řadě otázek, které mají závažný a široký dopad na občany států, se potom odehrává mimo politiku a bez účasti veřejnosti. Důležité reformy veřejných systémů zdravotnictví či sociálního zabezpečení nebo zásadní stavby průmyslových zón, dálnic či obchodních center se tak mnohem spíše dohadují mezi politiky a investorem než mezi politiky a občany. Občanům se vše poté, co je dohoda uzavřena, přednese jako hotová věc. Politici hájí namísto zájmů svých voličů zájmy svých investorů a občan je tak jaksi apriori z debaty o něčem, co jeho život může závažně ovlivnit, vyloučen. Systém zastupitelské demokracie tak, jak dnes funguje, není s to tyto negativní jevy omezit.

Výše popsaný stav procesu rozhodování o věcech veřejných se navíc dotýká prakticky všech pater politiky, je možné se s ním setkat jak na úrovni vlády, tak v malých samosprávách. Vnímáme však rozdíl mezi tím, jak se musí zodpovídat lidem politik, který s nimi žije v jednom místě a často i celý život, neboli je členem stejné komunity jako jeho voliči, a jak se zodpovídá politik působící na celorepublikové úrovni. Komunitou na tomto místě míníme společenství lidí, kteří mají vazby k sobě navzájem a také k místu, v němž společně žijí. Řadu otázek spojených s kvalitou života musí komunita řešit společně. Předpokladem řešení, která budou vyhovovat všem a nikoho zároveň nepoškodí, je vzájemná diskuse a ochota k hledání kompromisů. Komunita tak může řešení svých problémů společně plánovat. Občanské sdružení Agora¹ uvádí na svých webových stránkách definici procesu plánování jako cestu z místa zvaného „současnost“ do místa pojmenovaného „dohodnutá budoucnost“. Komunitní plánování je tedy metodou, která ko-

munitě pomáhá nacházet řešení jejich problémů a zároveň se významně opírá o principy zastupitelské demokracie.

Ze zkušeností s komunitním plánováním se ukazuje, že občan, který se chce rozhodovacích procesů účastnit, musí alespoň základním způsobem rozumět procedurám, které rozhodování o veřejných věcech umožňují. Mezi procedury lze zahrnout na jedné straně pravidla, podle nichž je potřeba postupovat, a na straně druhé jsou to schopnosti a návyky účastníků domluvit se mezi sebou. Učit se je třeba obojímu – jak pravidlům hry, tak respektu k ostatním a schopnosti se konsensuálně domluvit. Občané, kteří se poučeně účastní rozhodování na lokální úrovni, participují (doslova účastní se rozhodování o věcech veřejných) na fungování demokratické společnosti. Občanská participace je věc nesmírně obtížná, ale zdá se být jedním z mála účinných prostředků proti plíživému procesu postdemokracie.

¹ Občanské sdružení Agora <http://www.agora-ce.cz/?apc=--cz332973>

Jak učit komunitnímu plánování ve škole?

Principy a možnosti procesu nazvaného komunitní plánování jsou tedy víceméně jasné. Otázkou zůstává, kde pro ně lze v přísně strukturovaném vzdělávacím systému najít prostor? Vzdělávací cíle obsahující myšlenky komunitního plánování a participace jsou obsaženy v průřezovém tématu Výchova demokratického občana, které je v základních školách zaváděno v rámci kurikulární reformy spuštěné v roce 2005.

V našem projektu jsme připravili a pilotně vyzkoušeli manuál projektu, který je použitelný k simulaci rozhodovacího procesu na úrovni lokálních samospráv a napodobuje tak existující metodu komunitního plánování. Didakticky tento program reaguje na zjištění získaná v rámci šetření ICCS (International Civic and Citizenship Education Study²). Zjednodušeně řečeno, české děti mají podle této studie ve věci občanství nadprůměrnou úroveň získaných znalostí, ale podprůměrnou úroveň osvojených občanských postojů. Vědí, jak nejrůznější politické instituce a mechanismy fungují, ale nejsou na osobnostní úrovni schopny v rámci těchto institucí a mechanismů konat. V chápání českých dětí nemá občanská angažovanost pro jejich život významné pozitivní přínosy.

Program, kterým jsme se snažili na toto neuspokojivé zjištění reagovat, pracoval vedle jiných také s principy zážitkové pedagogiky. Především s jejím předpokladem, že člověk si může postoje osvojit na základě prožitých zkušeností. Takto připravený program měl vést k tomu, aby se už v průběhu školního vzdělávání v dětech upevňovaly jisté postoje a pěstovaly dovednosti, které by zvýšily jejich šance úspěšně v budoucnosti participovat na rozhodovacích procesech.

V průběhu projektu jsme tak přicházeli do kontaktu s prostředím školy, které je v některých ohledech velice stabilní a v některých naopak bouřlivě se měnící. Veřejná škola je po více než dvě stě let součástí naší národní společnosti, je prvním veřejným prostředím, kam přichází ze soukromí rodiny šestiletý občan. Škola na budoucí postoje dětí nepůsobí jenom obsahem svých osnov, ale samotným prostředím, které vytváří. Má-li škola vychovávat demokratického občana a sama obsahuje řadu nedemokratických prvků, patrně nebude možné takových výchovných cílů dosáhnout. Jiným rizikem oslabujícím možnosti školy vést děti k žádoucím postojům je stav občanského vědomí mezi samotnými pedagogy. Řada z nich může vnímat, že k tomu, aby bylo možné úspěšně participovat na veřejném rozhodování, musí být splněna řada předpokladů, které jsou mimo dosah vlivu dětí i učitelů. Přesto věříme, a rok strávený s kolegy v projektu nás přesvědčil, že oprávněně, v možnost změny. Tato publikace by měla naši naději odůvodnit.

² Výzkum je dostupný na webových stránkách MŠMT na adrese: <http://www.msmt.cz/pro-novinare/vysledky-mezinarodniho-vyzkumu-iccs-obcanska-vychova>

Popis projektu

Jedním z hlavních záměrů projektu bylo soustředit se na viditelnou **slabinu současného vzdělávacího systému** (neschopnost předávat dětem občanské postoje), kterou považujeme za **závažnou překážku toho**, aby se mohlo postupně měnit společenské klima (charakterizované velkou občanskou pasivitou a redukcí účasti občanů na rozhodování na pouhou volební účast). Pro splnění tohoto záměru jsme se rozhodli společně využít svých zkušeností s **komunitním plánováním** (CpKP) a **občanským vzděláváním** (Gemini/CEDU).

Na základě principů zážitkové pedagogiky a projektového vyučování vznikly čtyři fáze projektu Kreativní demokratická škola umožňující pedagogům a žákům simulovat demokratický rozhodovací proces na lokální úrovni veřejného života. Projekt byl dále inspirován zahraniční metodou Future city game³, což je kreativní metoda pro zapojování veřejnosti do plánování rozvoje měst.

Do projektu spolu s námi vstoupily 4 základní školy a jedno víceleté gymnázium z Plzeňského kraje. Všechny školy se nacházejí v regionu, jedna je v bývalém okresním městě, ostatní spíše v menších několikatisícových obcích. Jejich motivace a očekávání od vstupu do projektu jsou popsány níže v kapitole Kazuistiky jednotlivých škol. Projekt odstartoval na jaře roku 2010, kdy jsme se začali v terénu seznamovat s našimi budoucími spolupracovníky – učiteli a učitelkami v jednotlivých školách. Od září se projekt rozběhl přímo ve školách, nyní už se zapojením žáků. Každá ze tříd demokraticky zvolila své 2 zástupce, tzv. třídní radní, kteří se stali spolupracovníky učitele a také spoluorganizátory celého projektu. Třídní radní se

na podzim zúčastnili výjezdního prožitkového kurzu, který byl zaměřen na rozvoj komunikačních dovedností, uvědomění si hodnoty spolupráce, respektování názorů ostatních, posilování občanského sebeuvědomění aj. Významnou součástí kurzu byla také pilotáž části simulační hry Vizionáři, která poskytla metodikům projektu inspiraci pro její vhodnou modifikaci.

Pedagogové s námi také dvakrát (na počátku a na konci školního roku) vyrazili na výjezdní školení. Náplní prvního bylo seznámení, představení průběhu projektu a především vyzkoušení pracovní verze simulační hry samotnými učiteli. Závěrečný výjezd sloužil ke zhodnocení celého průběhu projektu, k analýze jeho silných a slabých stránek a k závěrečnému připomínkování manuálu ke hře Vizionáři. Během roku jsme se navíc setkávali v rámci pravidelných workshopů (celkem se v každé ze škol uskutečnily 4 workshopy pro pedagogy a 2 pro žáky). Celý školní rok byl pilotáží jednotlivých fází projektu – především simulační hry Vizionáři.

³ Vyvinutá organizací British Council

V čem spočívala realizace hry

Na tomto místě bychom rádi stručně popsali, jaké principy a postupy byly ve hře Vizionáři uplatněny. Podrobný návod včetně praktických rad je uveden v publikaci nazvané Krok za krokem k demokratické škole.

Projekt Kreativní demokratická škola je metodickým nástrojem, jak v žácích škol probouzet prostřednictvím soutěže zájem o prostředí, ve kterém žijí, jak je nenásilnou formou zapojovat do řešení problémů místní komunity a posilovat jejich občanské cítění. Jednalo se o roční projektové vyučování, školní třída pracovala jako celek. Třídy mezi sebou soutěžily o nejlepší návrh na řešení problému místní komunity. Jednotlivé kroky koordinoval učitel ve spolupráci s třídními radními. K dispozici jim byl podrobný manuál obsahující návod, jak postupovat při jednotlivých fázích projektu, doplněný pracovními listy. Aktivita probíhala v rámci výuky konkrétních předmětů (např. zeměpisu, dějepisu, občanské výchovy), v rámci třídnických hodin nebo jako samostatná či skupinová práce žáků mimo vyučování. Výstupy jednotlivých kroků byly dále využívány ve výuce – např. jako témata pro žákovské referáty, slohové práce, výtvarné činnosti, akce školy. Jednotlivé kroky byly přizpůsobovány věku a schopnostem žáků. Čím starší žáci, tím větší prostor byl poskytován jejich vlastní iniciativě, a tím větší důraz byl kladen na komplexní vnímání problémů komunity a objektivní zpracování informací.

Popis jednotlivých fází projektu:

1. Výběr třídních radních a trénink dovedností

V první fázi (trvající zhruba 3 měsíce) došlo k volbě a proškolení třídních radních, k seznámení s projektem a přípravě klimatu třídy na realizaci hry. Děti procvičovaly své komunikační dovednosti, učily se respektu k názorům ostatních, zaměřovaly se na dění kolem sebe. Spolu s učitelem se začaly bavit o problémech, které trápí místní komunitu (ať už jí myslely svou školu, nebo celou obec), nebo o nápadech na to, co by mohlo život v jejich místě nějakým způsobem zlepšit.

2. Vizionáři (simulační hra)

Takto připravené vstoupily děti spolu s učiteli do další fáze – projektového dne, v němž byla realizována hra Vizionáři, která simuluje proces komunitního plánování. Děti se rozdělily do menších pracovních skupin a snažily se najít takový problém týkající se obce či školy, který považují za podstatný. Poté zpracovaly malou prezentaci, pomocí níž zvolený problém představily ostatním. Celá třída následně hlasovala o tom, který problém a prezentace se zdá být jako nejvhodnější k budou-

címu řešení. Návrh, který zvítězil, se stal podkladem pro další období projektu.

3. Kampaň

V dalších měsících se děti spolu s pedagogy věnovaly sběru informací o svém problému a také o možnostech jeho řešení. Pro lepší představu – v jedné ze tříd se děti rozhodly zaměřit na problém chátrajícího veřejného koupaliště. V této fázi projektu sbíraly materiál o tom, jak rybník – koupaliště vypadá dnes, jak je zanedbané. Snažily se pojmenovat všechny kroky nutné k jeho revitalizaci, jako je oprava kabinek, posekání trávníku, vyčištění pláže, a dále najít dobrovolníky, kteří by jim s opravami pomohli (tatínci a místní podnikatelé). Při rozpracování projektového záměru žáci neopomínali ani jeho propagaci v obci – prostřednictvím ankety mezi občany zjišťovali jejich zájem o řešení daného problému – a také informovali veřejnost o svém konání prostřednictvím článků v novinách či vyvěšených plakátů.

4. Občanský den

V závěru školního roku uspořádala každá ze zapojených škol tzv. Občanský den. Hlavním smyslem pořádání Občanského dne bylo seznámení veřejnosti s celoroční prací žáků prostřednictvím prezentace jejich návrhu řešení problému místní komunity. Samotná akce byla koncipována jako den otevřených dveří. Prostor školy byl věnován prezentaci jednotlivých třídních projektů – byly zde vystaveny materiály a podklady, které v průběhu celého roku vznikaly. Žáci postupně představovali své třídní projekty a snažili se co nejvíce zaujmout diváky a přesvědčit je o důležitosti své myšlenky. Občanské dny byly přizpůsobeny velikosti školy a počtu zapojených tříd – podle toho byly pak organizovány ve velkém prostoru (Městské kulturní středisko) či menším (školní třídy). Diváci měli možnost shlédnout všechny prezentace, položit žákům

doplňující dotazy a poté hlasovat pro nejlepší návrh. Z každé školy tak na závěr vyplynul vítězný projekt, který postoupil do krajského kola.

Vítězné třídní projekty se staly podkladem pro vytvoření putovní výstavy, která bude představena ve všech zapojených školách a následně na závěrečné konferenci na podzim roku 2011. Zde proběhne veřejná prezentace třídních projektů a jejich hodnocení odbornou komisí. Ta posoudí aktuálnost, originalitu a realizovatelnost přednesených návrhů a vybere absolutního vítěze. Pro žáky vítězné třídy pak bude uspořádán výlet do Prahy, kde se zúčastní besedy s jednou ze senátorek Parlamentu ČR.

Kazuistiky jednotlivých škol

Na následujících stránkách je stručně popsán průběh projektu na školách, který byl ovlivněn jak počtem zapojených pedagogů a žáků, tak velikostí obce, vztahem mezi vedením školy a vedením obce, zkušeností školy s realizací podobných projektů, vstupní motivací ředitele atd. Díky těmto rozličným podmínkám jsme měli možnost sledovat různorodý průběh projektu, který každá škola uchopila po svém a vypořádala se s ním dle svých aktuálních možností.

- ZŠ Domažlice, Komenského 17
- Masarykova ZŠ Kdyně
- ZŠ a MŠ Velhartice
- ZŠ Staňkov
- Gymnázium Blovice

ZŠ Domažlice, Komenského 17

„Realizace projektu na škole přinesla žákům možnost zapojit se více do rozhodování o problémech školy – zatím jakási příprava třídních radních na práci ve školním parlamentu. V praxi si žáci vyzkoušeli přípravu a průběh voleb (třídní radní, projekt třídy, projekt školy). Děti se také naučily více spolupracovat v rámci přípravy a propagace svého projektu na veřejnosti. Zároveň je tato činnost vedla k zamýšlení se nad problémy školy, obce, okolí.

Také pedagogové si osvěžili práci v kolektivu a práci ve prospěch kolektivu. Zároveň se zdokonalili ve vedení své třídy při realizaci určitého záměru.

Projekt KDS ukázal nutnost zavedení třídnických hodin do rozvrhu školy (zatím jsme bohužel nerealizovali). Projekt posloužil k širší propagaci školy na veřejnosti.“

Ivan Rybář, ředitel ZŠ Domažlice, Komenského 17

Jde o velkou, úplnou školu nacházející se v bývalém okresním městě s 11 000 obyvateli. Do projektu bylo zapojeno 345 žáků ze 14 tříd a 30 učitelů. Při jedné z úvodních schůzek ve sborovně pojmenoval pan ředitel svá očekávání – především zlepšení práce se třídou, případně zavedení žákovského parlamentu.

Naše spolupráce byla limitována velikostí školy. Pro zjednodušení komunikace mezi realizátory projektu a pedagogickým sborem byl jako kontaktní osoba pro výměnu informací určen zástupce ředitele. Při tak vysokém počtu zapojených pedagogů a tříd však bylo těžké uhlídat jejich dostatečnou informovanost. Co třída (a třídní učitel), to jiná představa o projektu a přístup k němu. Při setkáních přímo s pedagogy v rámci workshopů či konzultací jsme měli pocit, že si nejsou jisti smyslem celého projektu i jeho dílčích etap. Podíl na tom měly nesporně i metodické změny, ke kterým docházelo teprve v průběhu samotné pilotáže hry.

Realizace samotné hry Vizionáři (obzvlášť pak výběr nejpalčivějších třídních problémů) byl značně ovlivněn věkem žáků. Na nižším stupni (nejmladší zapojení žáci navštěvovali teprve druhou třídu) se výběr problémů častěji soustředil pouze na území samotné školy či její bezprostřední okolí. Některé třídy starších žáků pak vybíraly problémy složitější, týkající se celého města.

Vztah k obci byl patrně hodně podmíněn její velikostí, dále skutečností, že velké množství dětí navštěvujících školu bylo z okolních obcí. O své činnosti informovaly děti obyvatele města prostřednictvím regionálního tisku (Domažlický deník), který ochotně zveřejnil jejich příspěvky na propagaci jednotlivých třídních projektů.

Vyvrcholení projektu, tzv. Občanský den, se kvůli množství prezentujících tříd odehrával v Městském kulturním středisku. Každá třída zde měla svůj vlastní stánek, ve kterém nabízela občerstvení a vysvětlovala, proč a jak chtějí žáci řešit svůj zvolený problém. Hlavní sál se tedy rázem změnil v jakýsi jarmark, kde hrála hlasitá hudba, žáci vyvolávali kvality svého projektu a lákali všechny přichozí ke svému stánku. V menším, po-

ŠATNY
A JEJICH
OKOLÍ

ZMĚNME TO!

stranním sále paralelně probíhala vystoupení jednotlivých tříd, ve kterých děti představovaly sofistikovanější formou svůj projekt (ti nejmenší nacvičili pohádkové vystoupení nebo natočili film, starší žáci předvedli výborně připravenou powerpointovou prezentaci). Diváky v sále byli rodiče, veřejnost i místostarosta města. Originalita, propracovanost a důvtip většiny projektů příjemně překvapily. Hlasování o nejlepší projekt proběhlo anonymně při odchodu z hlavního sálu prostřednictvím volebních lístků.

Úspěšnost projektu z hlediska zvýšení občanských čtností dětí byla v daném případě obzvlášť těžko měřitelná. Tak velká škola je sama sobě schopná generovat dost svých problémů a starostí, na organizaci celoročního projektu jí pak zbývá méně času. Sdělování informací vysokému počtu zapojených pedagogů se ukázalo jako méně funkční oproti komunikaci v menších školách. Projekt jistě přispěl ke zvýšení určitých kompetencí žáků, avšak k vytvoření žákovského parlamentu (původní očekávání ředitele) by bylo třeba mnohem užší a častější spolupráce mezi realizátory projektu, ředitelem, třídními učiteli a samotnými žáky.

Vítězný projekt: Kozinovo centrum zábavy

Cílem žáků při sestavování projektu bylo zlepšit možnosti sportovních aktivit pro děti, mládež i dospělé. Za tímto účelem vytipovali prostranství, kde by se mohla budovat sportoviště, ale i další objekty spojené s odpočinkem a trávením volného času. Ideálním místem se jeví objekt bývalého ČSAD v blízkosti městské čtvrti Kozinovo pole. Všechny zchátralé a neudržované budovy by se měly zbourat a na jejich místě by vzniklo velké „Kozinovo centrum zábavy“, které by zájemcům nabízelo inline dráhy, dráhu pro motokáry, mega trampolíny i wellness centrum. V budově by zároveň bylo občerstvení či bar. Při přípravě propagace projektu se třída rozdělila do pracovních skupin. Děti, které navštěvují video kroužek, vypracovaly prezentaci. Jiní žáci navrhli anketní otázku k tomuto tématu, kterou pak pokládali občanům města. Největším problémem zatím zůstává pozemek, který je v majetku právnické osoby. Město žákům přislíbilo možnost jednání s majitelem.

Masarykova ZŠ Kdyně

„Tento projekt výrazně obohatil naše žáky především v oblasti kreativního myšlení, kooperace a komunikace vůbec. Důraz na praktickou využitelnost byl velmi motivující nejen pro děti, ale i pro pedagogy podílející se na projektu. Myslím, že celý proces od výběru jednotlivých problémů až po konkrétní návrhy na řešení výrazně stimuloval třídní kolektivy a podpořil jejich provázanost s třídním učitelem. To, že jsme první z jimi navržených řešení zrealizovali a ve škole začal fungovat bufet, děti utvrdilo v tom, že mohou dění ve škole skutečně ovlivnit a že se s jejich názorem předneseným kultivovanou formou počítá. A to rozhodně není málo.“

Pavel Kopta, ředitel MZŠ Kdyně

Do projektu bylo zapojeno 182 žáků z 8 tříd a 8 pedagogů. Jde o velkou, úplnou školu, nacházející se ve městě s 200 obyvateli. Očekávání, která měl zdejší ředitel při vstupu do projektu, se týkala většího zapojení dětí do dění kolem nich, do starostí o obec. S projektem podobného typu už měli žáci zkušenosti – budovali postupně, plánovitými kroky školní zahradu.

Za chod projektu a předávání informací od organizátorů směrem k pedagogům byla zodpovědná paní učitelka občanské nauky. Všichni učitelé k projektu přistupovali zodpovědně, v jednotlivých krocích se spíše spoléhali na instrukce od organizátorů projektu. Kritickým momentem se ukázalo několikaměsíční období příprav prezentací třídních projektů před Občanským dnem. Rozložení projektu do období celého roku způsobilo, že žáci ztráceli jistou kontinuitu a pedagogové těžko hledali způsob, jak děti opět zaujmout a vtáhnout do hry. V této fázi se projevilo jako silný motivační prvek působení ředitele školy, který navrhl systém pravidelných schůzek učitelů s třídními radními – ty pomohly překlenout částečné období nicnedělání. Při schůzkách docházelo k plánování dalších kroků a k povzbuzování žáků v jejich práci na projektu. Postup jednotlivých tříd byl pak projednáván s ředitelem ve sborovně. Projevení důvěry v projekt ze strany vedení školy tak přispělo k nalezení další chuti v něm pokračovat.

Vztah školy a obce je kladný, jak popsal jeden z pedagogů školy. Současný ředitel je diplomat, který se snaží s obcí dohodnout. Starosta obce se účastnil také závěrečného projektového dne, kde měl úvodní proslov. Bylo zřejmé, že je s aktivním přístupem žáků spokojen.

Občanský den škola pojala jako dopolední akci zahájenou v tělocvičně. Vše bylo odstartováno projevem pana ředitele a pana starosty, po kterých následovalo stručné představení jednotlivých třídních projektů samotnými žáky. V dalších dvou hodinách měli návštěvníci z řad veřejnosti i žáků možnost navštívit jednotlivé třídy, ve kterých probíhaly prezentace projektů. Aby to děti neměly jednoduché, byla každé zapojené třídě přidělena skupinka žáků z deváté třídy, která se snažila

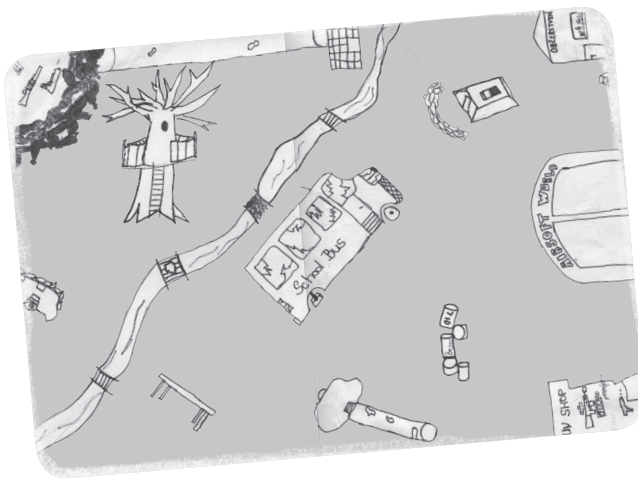
AIR SOFT WORLD

po prezentaci oponovat přednesenému projektovému záměru a klást doplňující dotazy. V rámci co největšího zviditelnění vlastního projektu přizpůsobili žáci svou vizáž i vzhled své třídy myšlence projektu (např. žáci propagující vybudování airsoftového hřiště byli oblečeni v maskáčích a ve třídě zbudovali provizorní hřiště včetně maket reálných překážek). Výsledek voleb byl podstatně ovlivněn skupinou hlasujících. Tu z velké části tvořili žáci z prvního stupně, kteří jinak nebyli do projektu zapojeni.

Dle reakce pana ředitele na průběh Občanského dne bylo jasné, že je s výsledkem projektu spokojen. Žáci předvedli citlivost vůči problémům ve svém okolí a nemalou invenci a zápal při prosazování svých cílů.

Vítězný projekt: Airsoftové hřiště

Tvůrci projektu se domnívají, že ve Kdyni chybí atraktivní možnost trávení volného času. Proto by na území bývalých kasáren rádi zbudovali hřiště na airsoft. Po konzultaci s panem starostou zjistili, že vytipovaný pozemek je v majetku města. To by bylo ochotno jej žákům propůjčit. Žáci vytvořili náskres hřiště, který obsahuje typ překážek a jejich rozmístění. Překážky by byly vytvořeny s pomocí šikovných rukou tatínků. Jaká motivace vedla žáky k rozpracování tohoto projektu? Především vytvoření bezpečného prostředí, kde se dá střílet umělohmotnými kuličkami, aniž by se při tom znečišťovala příroda. Vítězný projekt získal ve škole 137 hlasů z celkových 543.

ZŠ a MŠ Velhartice

Do projektu bylo zapojeno 5 tříd, 67 žáků a 6 učitelů. Jde o malou, neúplnou školu (4.–9. ročník). Škola se nachází v obci s 1 300 obyvateli. Ředitelka školy chtěla se svými kolegy na vlastní kůži vyzkoušet realizaci evropského projektu a dále povzbudit kolegy k projektovému vyučování, coby příkladu současných výukových tendencí.

Naše spolupráce byla organizována následujícím způsobem: od původních schůzek výhradně s paní ředitelkou se návštěvy ve škole změnily v setkávání se všemi pedagogy ve sborovně. Za chod administrativní stránky projektu byl zodpovědný učitel matematiky. Spolupráce s pedagogy byla založena na přímém kontaktu a časté zpětné vazbě. Zapojení učitelé měli v průběhu roku celou řadu připomínek vyplývajících často z jejich představy, že na malé škole by měl projekt probíhat odlišně než na školách větších. Na jejich připomínky jsme se snažili reagovat, najít vhodný způsob, jak projekt realizovat ve specifických podmínkách zdejší školy. Výsledky celoroční spolupráce nás přesvědčily o tom, že vzájemná snaha vyjít si vstříc a nepodceňování překážek stály za to. Projekty prezentované během Občanského dne dokázaly, že děti jsou svéprávní členové obce, kteří mají zájem o věci veřejné, umí vystihnout podstatu problému a postavit se k němu čelem.

V přípravné fázi (kdy žáci rozpracovávali své projektové záměry) došlo ke konzultaci několika tříd s vedením obce. Výsledky byly velmi rozdílné – zatímco jeden z projektů měl od začátku příslibenou podporu (galerie zbudovaná v místní nefunkční autobusové zastávce), další projekty se nesetkaly s takovým přijetím, což značně snížilo motivaci žáků. Učitelé vyřešili problém tak, že přestali s obcí komunikovat, aby nedošlo k předčasné ztrátě zájmu dětí o vybranou problematiku.

Občanský den mohl být díky menšímu počtu zapojených žáků organizován v jedné třídě. Návštěvníky byli kromě dětí a učitelů i rodiče či někteří bývalí žáci. Jednotlivé zapojené třídy postupně předstupovaly a pomocí prezentací, fotografií, scének či vlastních písní objasňovaly své projektové záměry. Na závěr měli diváci možnost klást doplňující otázky. Při volbě nejlepšího projektu měly hlasy žáků menší váhu než hlasy návštěvníků zvenčí. Volilo se ve speciálně upravené třídě s plenou a urnou. V sousední místnosti se pak všichni mohli občerstvit a očekávat výsledky.

Vztah školy a obce je v tomto případě dosti těsný. Obec, která je zřizovatelem, rozhoduje o školních financích (včetně odměn řediteli) a její rozhodnutí mohou mít na chod školy zásadní dopad (v obcích s většími počty dětí není tato stabilita tak křehká, škola sama rozhoduje o větším balíku peněz). Učitelé si zpočátku nebyli příliš jisti, jak se obec postaví k projektu, v němž škola veřejně promlouvá o méně lichotivých stránkách místní správy. Během Občanského dne děti mluvily většinou o nějaké zanedbané části obecního majetku (chátrající veřejné koupaliště) nebo nedorešených pravidlech občanského soužití (psí exkrementy v ulicích). Pan starosta, který byl jejich prezentacím přítomen, se v závěru přihlásil o slovo, aby námítky dětí uznal za oprávněné a příslibil udělat vše, co bude možné pro nápravu.

Pozitivem navržených projektů byla především jejich realizovatelnost. Žáci dokázali spolu s učiteli pojmenovat přesně ty problémy, které opravdu bylo třeba řešit. Zároveň děti navrhly taková řešení, na kterých se mohou samy podílet a přispět k zvelebení obce. Díky tomu nezůstaly projekty ležet ladem. Později, s několika měsíčním odstupem, jsme se dozvěděli, že většina projektů se pravděpodobně bude realizovat, galerie Zastávka již dokonce zahájila svůj provoz.

Vítězný projekt: Rybník Bušek a jeho okolí

Při veřejném hlasování se na první příčce umístil projekt devátého ročníku, který byl detailně a důvtipně zpracován. Jeho název zněl „Pší hovínka“ a měl za cíl upozornit na nepořádek v ulicích a pobídnout obyvatele i vedení města k zodpovědnému řešení této problematiky. Jelikož se však žáci

deváté třídy v příštím školním roce rozejdou na střední školy, postoupil do dalšího kola soutěže druhý nejzdařilejší projekt s názvem „Rybník Bušek a jeho okolí“. Žáci sedmé třídy nejsou spokojeni se současným stavem té části rybníka, která slouží k veřejnému koupání. Jako cíl si stanovili opravit rozpadlé převlékárny a vybudovat vodní dětské hřiště. Převlékárny jsou ve špatném stavu – hřebíky čouhají ze stěn, okolní rostliny vrůstají dovnitř, na zemi leží lidské exkrementy a odpadky. Plísni na dřevě a ztrouchnivělým prknům by žáci předešli nahrazením stávající budky převlékárnou z plechu. Dětské hřiště by si také zasloužilo nový plášť – jiné zábradlí, kvalitnější sklu-zavku a místo poničených betonových panelů hladké oblázky. Finance a materiál by žáci získali od sponzorů, většinu úprav by pak zvládli svépomocí a během brigády pro dobrovolníky z obce.

ZŠ Staňkov

„Realizace projektu umožnila žákům prezentovat svoje názory, setkat se s lidmi, kteří v obci rozhodují o realizaci akcí (zastupitelé, vedoucí stavebního úřadu, technické služby města...). Museli se také rozhodnout, který z projektů je reálné realizovat, zda a pro koho v obci může být přínosem, jak zajistit prostředky a případné zařazení akce do rozpočtu města.“

Zkusili si obhajovat svůj názor, vystupovat před veřejností, reagovat na námítky občanů, hledali možnosti, jak ovlivnit veřejné mínění, jak získat podporu pro svůj projekt.

Projekt považuji za přínosný jak pro žáky, tak pro pedagogy, i když na naší škole vše záviselo na Mgr. Jitce Suché. Určitě uvítáme i možnost další spolupráce.“

Jaroslav Šobr, ředitel ZŠ Staňkov

Do projektu byly zapojeny 2 třídy, 36 žáků a 1 učitelka. Jde o úplnou školu, která se nachází v obci s 3 300 obyvateli. Paní učitelka zodpovídající za projekt vyučuje občanskou výchovu a český jazyk. S projekty podobného formátu měla zkušenost a viděla v něm další obohacení výuky občanské výchovy. Během prázdnin prvního roku naší spolupráce došlo na škole k odvolání tehdejší ředitelky zřizovatelem. Vedením školy byl prozatím pověřen jeden z učitelů, který byl zároveň místostarostou obce. Pedagožka zapojená do projektu se stala jeho zástupkyní a na její bedra tak dopadla část řízení školy. Bývalá ředitelka podala na zřizovatele žalobu pro neplatnost svého odvolání. Celý školní rok byl poznamenán napětím, které na škole v důsledku sporu mezi starým a novým vedením panuje.

Naše spolupráce byla velmi zjednodušena tím, že jsme komunikovali s jedinou, do projektu zcela zapojenou pedagožkou. Z dřívějších projektů měla dostatek zkušeností, aby si dokázala představit další fáze projektu. Postupně se ke spolupráci více přiblížil i nový ředitel školy, který měl velký zájem o jeho obsah. Vztah školy a obce pro něj znamená zásadní věc, vnímá jej jako velice důležitou složku vedení školy i vzdělávání žáků. Mocensky nedořešená situace na zdejší škole se zároveň stala podnětem pro řadu neformálních, ale obsahově velice přínosných diskusí o tom, jak jsou demokratické zásady řízení vykonávány v prostředí české školy a nakolik jsou zákonná pravidla vytvořená tak, aby se škola stala základním prostředím pro výchovu k demokratickému občanství.

Při hře Vizionáři došlo v jedné ze zapojených tříd ke střetu názorů jednotlivých skupin žáků, který vyústil v nemožnost vybrat jeden konkrétní problém pro další rozpracování. Hra byla tedy předčasně ukončena a učitelka se k řešení nastalé situace vrátila během třídnických hodin, kde postupně došlo k nalezení konsenzu. Hlavní podstatou neshody byl rozpor v tom, že žáci na jednu stranu cítili tíživou potřebu řešit konkrétní problémy obce (např. zajištění bezpečnosti v ulicích), na druhé straně si uvědomovali závažnost takových problémů a malou možnost s nimi ze své pozice něco udělat. Ukázalo se dále, že nejprve je třeba podpořit stmelení kolektivu třídy a teprve potom hledat námět na společný projekt. Při vymýšlení konkrétních problémů chodili žáci na konzultace přímo za ředitelem školy, který mohl jejich projekty posoudit také ze své pozice místostarosty obce. Díky tomu měli žáci ještě před samotným rozpracováním svého třídního projektu jistotu, že řeší problematiku aktuální, která trápí nejen je, ale i samosprávu.

V rámci Občanského dne představili žáci své projekty zbytku školy a několika návštěvníkům zvenčí (především rodičům). Využili nejen powerpointovou prezentaci, ale také vlastnoručně vyrobenou maketu parku či koláž fotografií zachycující nebezpečné části města. V závěru prezentací se nad přednesenými návrhy rozběhla diskuse, která vyústila v anonymní

volby. Na závěr se třídy přesunuly ven, kde spolu s místním skautským oddílem a částí pedagogického sboru uspořádaly velkou bojovou hru. Hra měla tematicky zviditelnit nebezpečí, které na žáky číhá v ulicích obce.

Vítězný projekt: Bezpečný Staňkov

Žáci 7. A dlouho přemýšleli, jaký problém si zvolit a rozpracovat do podoby projektového záměru. Všichni se shodli na tom, že je nejvíce trápí vzrůstající kriminalita ve městě, která obtěžuje nejen je, ale i ostatní obyvatele Staňkova. Za cíl svého projektu tedy zvolili instalaci kamerového systému, který by střežil bezpečnost obyvatel města. Vysoká kriminalita by po zbudování bezpečnostních opatření mohla klesnout. Z anket mezi občany vyplynulo, že by valná většina z nich s kamerovým systémem souhlasila. Kam ale kamery umístit? Žáci se vydali do ulic a s pomocí plošiny nafotili z výšky části města, které by bylo vhodné střežit. Po zralé úvaze identifikovali 6 nejdůležitějších oblastí, kde by měly být kamery instalovány. Místa pro přehlednost zakreslili do orientačního plánu katastrálního úřadu. Na internetu našli dodavatele, vytvořili rozpočet a vše zkonzultovali se starostou obce.

Gymnázium Blovice

„Projekt Kreativní demokratická škola, který byl v průběhu loňského školního roku v Gymnáziu Blovice realizován, hodnotíme velmi kladně. Výrazně totiž pomohl při osvojování občanských kompetencí žáků.

Zájem o dění v obci, vyhledávání a sběr informací, snaha najít smysluplné řešení problémů, demokratické rozhodování ve třídě, týmová spolupráce, postup podle předem stanovených pravidel, odpovědný přístup jednotlivců k plnění přidělených úkolů, komunikace s představiteli obcí a úředníky, propagace Občanského dne a prezentace nápadů v jeho průběhu – to vše umožní žákům zapojeným do projektu KDS plnohodnotně se v dospělosti včlenit do života občanské společnosti.

Za největší přínos projektu však považujeme to, že díky vstřícnému přístupu starostů měst překročil prahy škol a vstoupil do života obyvatel obcí. Tak vlastně předčil očekávání a ještě výrazněji přispěl k výchově budoucích aktivních občanů. Co více si můžeme přát...?“

Marcela Šustrová, ředitelka Gymnázia Blovice

Do projektu byly zapojeny 4 třídy, 115 žáků a 5 učitelů. Jde o víceleté gymnázium zřizované Plzeňským krajem, které se nachází v obci s 4 200 obyvateli. Za chod projektu na škole zodpovídala jedna ze zapojených profesorek. S realizací obdobných projektů měla zkušenost nejen ona, ale i zbytek učitelského sboru a samotní žáci. Projekt byl vnímán jako další možnost obohacení výuky, atraktivní způsob zvyšování kompetencí žáků a taktéž zviditelnění aktivit školy. Vedení školy do organizace projektu víceméně nezasahovalo, avšak projevilo dostatečnou podporu a vstřícnost při jeho realizaci.

Zapojení pedagogové spolupracovali ochotně. Také tato škola zažívala v době řešení projektu významnou událost, která svědčila o povaze demokratických pravidel řízení českého školství a možnostech uplatnit ve společnosti občanské činnosti či kompetence. Na podzim roku 2010 se v médiích objevily zprávy o tom, že Kraj bude optimalizovat síť středních škol, a proto dojde ke slučování některých z nich. Dané gymnázium bylo uvedeno jako příklad školy, jíž se tato reorganizace s největší pravděpodobností také dotkne. Byli jsme přímými svědky sebeobranu školy, která za pomoci rodičů zorganizovala petiční akci proti záměrům zřizovatele sloučit školu s jiným zařízením (udělat z ní pobočku jednoho z plzeňských gymnázií). Ke sloučení nakonec nedošlo – část finančních závazků vzniklých tím, že do školy nastoupily slabší ročníky, se rozhodla za gymnázium s padesátiletou tradicí převzít obec.

Při hře Vizionáři se učitelé snažili držet předloženého pilotního manuálu a poté přesně identifikovat jeho slabá a silná místa. Měli jsme při tom možnost sledovat rozdílný přístup žáků ke hře. Žáci primy se do projektu vrhli s vervou, avšak jejich uvažování bylo často velmi nereálné. Žáci kvarty zas cítili účast v projektu jako cosi navíc, co je odvádí od jejich studijních příprav. Největší nadšení při samotné hře sklidila fáze přípravy prezentace problému, kdy se jednotlivé skupiny žáků snažily přesvědčit zbytek třídy o unikátnosti svého nápadu. Volba jediného projektu za třídu pak často budila rozčarování, které s sebou přinesla nutnost ztotožnit se s návrhem někoho jiného a upustit od vlastního.

Přípravy na Občanský den se stejně jako v ostatních školách stupňovaly s přibližujícím se datem konání akce. Mladší žáci při přípravách svého projektu vytvářeli náskry, mapky, vy-

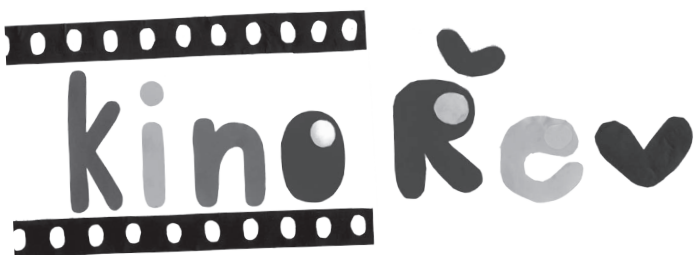
mýšleli scénky a kreslili plakáty. Starší žáci již reálně zvažovali své možnosti a životaschopnost navržených řešení problémů. Bylo zřejmé, že jsou zvyklí pohybovat se v reálných dimenzích a předvídat výsledky navržených kroků. Jedna ze tříd dospěla při konzultaci se starostou obce ke shodě a přímo na místě se domluvili, že město realizaci jejich třídního projektu finančně podpoří a celkově zaštití.

Během Občanského dne měli návštěvníci možnost shlédnout jednotlivé prezentace v kmenových třídách, které byly vyzdobeny v duchu projektu. Žáci tercie, kteří propagovali zbudování letního kina, se převlékli za filmové postavy a pro návštěvníky zorganizovali několik zábavných soutěží. Druhé kolo prezentací pak probíhalo přímo před zástupci vedení obce. Návštěvníci se mezitím účastnili doprovodného programu, který nabídl vystoupení taneční skupiny a koncert školní kapely. Volby probíhaly ve speciálně upravené volební místnosti. Žáci nemohli hlasovat pro návrh vlastní třídy.

Vítězný projekt: Kino Řev

Studenti tercie by chtěli zlepšit kulturní stránku města v letních měsících, poskytnout občanům další možnost zajímavého trávení volného času a vytvořit možnosti pro prázdninové brigádníky. K těmto účelům by sloužil provoz letního kina, které studenti nazvali Kino Řev. To by se řídilo heslem „Z našeho kina budete řvát smíchy“. Další zajímavý přínos projektu vyplynul z jednání s promítací společností – peníze ze vstupného lze použít na dobročinné účely. Studenti se při přípravách zaměřili na výběr vhodné lokality, zajištění zázemí a občerstvení, pohodlných laviček, tisk vstupenek, úklid prostoru a samozřejmě na co nejlepší propagaci. Mnoho činností spojených s provozem kina by obstarali samotní studenti či jejich rodinní příslušníci, na promítání filmů by si pak pronajali profesionály.

Z našeho kina budete řvát smíchy.

Shrnutí

Každá pilotáž s sebou přináší spoustu neočekávaných okamžiků a překvapivých momentů, které poskytují důležité zkušenosti pro případné další realizátory projektu. Na tomto místě bychom rádi stručně shrnuli pár doporučení, která z testování projektu vyplynula, a také výhody, které projekt nabízí.

Na co si dát při realizaci projektu pozor

Je zřejmé, že se v průběhu projektu každá škola potýkala s individuálními problémy. Ty byly většinou předvídatelné, jelikož se jednalo o pilotní testování hry. Pedagogové, kteří dostatečně znají své žáky, zvládali reagovat na aktuální situaci ve třídě a přizpůsobovat hru nastalým podmínkám. Případným realizátorům projektu bychom doporučili následující:

Věnovat projektu dostatek času

Projekt může být realizován jak v běžných hodinách (občanská výchova, informatika, český jazyk, výtvarná výchova...), tak při třídnických hodinách. Některé úkoly pak žáci zpracovávají v rámci domácí přípravy. Projekt lze upravit časovým možností školy, rozhodně mu nemusí být věnován celý rok. Jednotlivé kroky by na sebe měly navazovat, aby žáci cítili kontinuitu projektu. Při pilotáži docházelo v některých měsících k oslabení aktivity, a tím pádem ke ztrátě zájmu žáků o projekt. Nemělo by tedy docházet k větším časovým prodávám, jinak hrozí oslabení chuti dále se projektu účastnit.

Soustavně pracovat s motivací žáků

Je jisté, že projekt nezaujme všechny žáky stejně. Přesto lze cíleně podněcovat motivaci dětí, ať už kvalitním rozdělením rolí (každý pracuje na tom, co ho baví), nebo volbou vhodného projektového námětu (problém, který žáky skutečně trápí a chtějí ho vyřešit). Jako motivační prvek slouží i soutěžení mezi třídami. Velkou výhodou je podpora a důvěra vedení školy ve smysl projektu. Pokud děti (i učitelé) cítí dostatečné uznání svých snah, mají větší elán.

Dohlédnout na realizovatelnost návrhů

Je důležité, aby se žáci zabývali problémy, které si sami zvolili, které je v obci (ve škole) skutečně trápí. Učitel by však měl žáky držet v určitých mezích, pomocí nenásilných rad a otázek usměrňovat jejich nápady a pomoci jim vybrat takový problém, pro který je možné najít reálné řešení. Není však pravda, že by výběr nerealizovatelných problémů neměl své výhody. Žáci se alespoň seznámí s překážkami, které vyřešení problému brání, a bude pro ně srozumitelnější, proč obec (škola) problém dosud neodstranila.

Připravit žáky na to, že problém nemusí být nutně vyřešen

Před realizací projektu je vhodné žákům dostatečně objasnit, že není jisté, zda se jejich návrhy uskuteční. Pokud budou žáci srozuměni s touto variantou, zamezí se přílišnému zklamání při nemožnosti třídní projekt zrealizovat.

Cílem projektu není dotáhnout řešení problému do konce – i když je to samozřejmě vítáno a v mnohých případech se to vydaří. Důležité je zviditelnění problému, proces získávání potřebných informací i rozpoutání diskuse nad vybranou problematikou, a to nejen ve třídě, ale také mezi občany obce a jejím vedením. Konzultace se samosprávou obce mohou někdy dětem „vzít iluze“ či naději na brzké zrealizování jejich záměru. Přesto je výhodou obec do řešení problému zapojit. Děti tak získávají reálnou představu o fungování správy věcí veřejných.

Proč stojí za to se do projektu pouštět

Mezi významné přínosy projektu patří především tyto:

Posílení vztahu a zodpovědnosti k místu, kde žijí

Projekt, který je zaměřen na bezprostřední okolí žáků, jim otevírá oči a pomáhá identifikovat a verbalizovat problémy, které je denodenně obklopují. Žáci jsou vedeni k uvědomění si toho, že se mohou zasadit o řešení problémů, které je trápí. Že mají moc ovlivnit dění v obci (či na škole), že smí beztrestně projevit svůj názor a pomoci utvářet komunitu, jíž jsou součástí. S tím souvisí i uvědomění, že za stav věcí v obci jsme zodpovědní všichni stejně a je jen na nás, jak využijeme možnosti toto místo rozvíjet a velebit.

Seznámení se s realitou

Ve společnosti je běžnou praxí stěžovat si na mnohé, avšak bez porozumění podstaty problému. Při hledání řešení problémů obce žáci neustále naráželi na další a další podmínky, které omezují či brání jeho odstranění – ať už jde o nedostatky financí, neujasněné majetkové poměry, legislativu či nechť občanů se o problém zajímat. Žáci nyní dokážou chápat provázanost jednotlivých jevů, mnohem lépe si uvědomují, co vše je třeba pro řešení různorodých problémů podstoupit a že často nejde o krátkodobé záležitosti.

Rozvoj občanských kompetencí

Realizace projektu rozvíjí mnohé dovednosti, schopnosti a upevňuje postoje žáků. Vede k aktivitě, k uvažování o pro-

blémech v širších souvislostech. Nutí žáky formulovat vlastní názor, hájit ho před ostatními a zároveň tolerovat názory druhých. Přispívá k rozvoji komunikačních dovedností, vede ke schopnosti kompromisu, podporuje samostatné a participativní řešení problémů.

Seznámení se s fungováním občanské společnosti

V rámci hledání řešení problémů byli žáci odkázáni na pomoc mnoha různých institucí (samospráva obce, národní památkový ústav, katastrální úřad, občanská sdružení...), spolupracovali s médií, jednali s majiteli pozemků a dodavateli služeb. Nemalou zkušeností byla samotná komunikace s dospělými lidmi, prezentování vlastních zájmů a jednoznačné formulování záměrů.

Možnost uplatnit se

Různorodost projektu umožnila vyniknout každému z žáků tříd. Ti průbojnější jednali s dospělými, technicky nadané děti zpracovávaly prezentace a webové stránky, výtvarníci kreslili plakáty a vytvářeli makety renovovaných veřejných prostor, literáti psali články do novin, matematici tvořili rozpočet... Nikdo nemusel být stranou, úspěch projektu záležel na každém z nich. Každý byl pro tým nepostradatelný, mohl vyniknout a poskytnout třídě to, co bylo potřeba.

Závěr

Podstatná očekávání, se kterými jsme do projektu vstupovali, byla zapojit žáky do procesu komunitního plánování, otevřít jejich mysl vnímání problémů obce, které se jich bezprostředně týkají, a posílit jejich občanské postoje tak, aby byli odhodláni tyto problémy aktivně řešit.

Účast na Občanských dnech nás všechny společně přesvědčila o tom, že projekt měl smysl. Děti, informované a zánícné při prezentacích, obhajovaly zájmy a potřeby svých komunit. Jejich přímost, s jakou pojmenovávaly problémy a snažily se hledat řešení, byla věrohodná a strhující. Několikrát jsme zažili, jak děti dovedly před politiky velmi přesně pojmenovat podstatu problému. V jejich výkladu se spojilo dětské nadšení a kompetence získané během školního roku díky trpělivosti a úsilí jejich pedagogů.

Po skončení projektu jsme se s potěšením dozvídali, že několik projektů skutečně bylo či bude zrealizováno. Žáci i učitelé tak dostali pozitivní zpětnou vazbu a ocenění svého úsilí. Doufáme, že náš projekt nezapadne a stane se inspirací pro další školy a učitele, kteří se prostřednictvím něj s chutí pustí do rozšiřování dětských i vlastních obzorů.

Literatura:

- Crouch, C. (2004): Post-Democracy, Cambridge, Polity Press
Pehe, J. (2010): Demokracie bez demokratů, Praha, Prostor

Sociologická črta

Je česká škola demokratická?

Výstupy ze skupinové diskuse se zapojenými pedagogy

Při přípravě jednotlivých workshopů pro učitele i děti, a také během setkání s učiteli, jsme se opakovaně setkávali s množstvím otázek, které s obsahem naší práce zdánlivě nesouvisely. Zjednodušeně řečeno – abstraktní pojmy demokracie a občanství dovede málokdo z nás dát do jasných a srozumitelných souvislostí, které by navíc mohly být předávány dětem. Celý náš projekt však vycházel z předpokladu, že dětem můžeme předávat jenom to, co sami umíme a známe. Napadlo nás proto využít možnosti kvalifikované diskuse s lidmi z oboru (učiteli základních škol) k tomu, abychom se výše uvedeným abstraktním pojmům přiblížili a pokusili se najít jejich význam v prostředí české školy. Tedy tam, kde se spolu učitelé i děti každý den setkávají a kde se mají vytvářet občanské postoje budoucí generace.

V následující kapitole bychom proto rádi čtenáře seznámili s výstupy tzv. skupinového rozhovoru, metody sociologického výzkumu,⁴ který jsme s učiteli zorganizovali během jednoho z našich setkání. V rozhovoru jsme se snažili zaměřit na stav demokratičnosti prostředí našeho školství. Považujeme to za významný předpoklad úspěšného předávání občanských postojů dětem. Není-li samo prostředí školy schopno fungovat podle demokratických pravidel, těžko bude schopno vštěpovat dětem jakékoli žádoucí postoje.

Metoda skupinového rozhovoru je organizována jako moderátorem řízená diskuse na dané téma. Účastníci se mohou vzájemně doplňovat a dospívat tak k hlubším souvislostem daného tématu. Tato kvalitativní výzkumná metoda neusiluje o nějaké „objektivní“ postihnutí reality. Vychází naopak z předpokladu, že účastníci diskuse jsou vhodnými experty, jejichž zkušenosti jsou cenným zdrojem dat pro dané téma. Sociologovou úlohou je získaná data vhodně uspořádat a prokázat jejich souvislost s dalšími fakty a výpověďmi souvisejícími s tématem.

Téma, které jsme zvolili pro naši diskusi, bylo zdánlivě jednoduché – „Demokracie a škola, v níž pracuji jako učitel/ka“. Postupně, jak se rozvíjela komunikace našich účastníků, nabývalo téma velice zajímavých souvislostí a motivů. V následujícím textu jsou tato témata předložena tak, aby se pokud možno vztahovala k našemu projektu Kreativní demokratická škola.

Jedním z pedagogických předpokladů našeho projektu bylo zjištění výzkumu ICCS (International Civic and Citizenship Education Study), že české děti si mnohem lépe osvojují znalosti než postoje. Toto zjištění lze interpretovat tak, že česká škola je prostředím, v němž se daleko lépe předávají znalosti než postoje či dovednosti. Na tuto situaci náš projekt reagoval snahou upevnit jistý typ postojů (občanské postoje) metodami zážitkové pedagogiky. Děti, pokud něco poznají na úrovni vlastního prožitku, si tuto zkušenost lépe upevní a stane se tak součástí jejich „výbavy“. Tento předpoklad, spíše však vize (odtud také název Vizionáři pro hlavní součást hry), však musel pracovat s faktem, že samo české školní prostředí může generovat předpoklady toho, proč si děti tak nesnadno osvojují občanské ctnosti. Vnímáme-li demokratické zásady na úrovni jednotlivce v poloze ideálu, můžeme se ptát, nakolik je dnes česká škola schopna předávat dětem ideály.

Domníváme se, že v intuitivní rovině rozumí čeští učitelé velmi dobře tomu, co je demokratické jednání a jak se má chovat demokrat. Zároveň jsou si vědomi toho, proč ve společnosti velmi často dochází k jednání nedemokratickému. Na místě je paralela s bývalým státním zřízením, které nutilo učitele vykládat řadu ideálů (např. rovnosti a svobody) zcela formálně v naprostém rozporu s panující praxí, které byly svědky i malé děti⁵. Podobně jsme se v průběhu našeho projektu často setkávali s tím, že učitelky nechtěly pojmenovávat a vztahovat sebe i děti k normám demokratického soužití, protože si byly velmi dobře vědomy rozporů, se kterými se mohou setkat v každodenní praxi. Předávat občanské postoje ve společnosti, která je z tradice v předávání (ryzích) postojů plachá, je více než obtížný úkol.

Co může pedagogům v tomto úkolu pomáhat? Věříme, že vědomí, že nejsem sám, schopnost verbalizovat své rozporuplné pocity a možnost proměnit je v zaměřené jednání.

Následující část je analýzou výpovědí ve skupinovém rozhovoru, kterého se účastnilo 8 pedagogů. Text sestává z analytických částí, které jsou doplněny úryvky rozhovorů v přímé řeči.

Úryvky jsou v textu odlišeny velikostí písma a odsazením odstavce.

⁴ Využili jsme přitom sociologického vzdělání jedné z členek týmu.

⁵ Vybavuji si svou učitelku dějepisu, která nám v 80. letech ve své hodině odmítla vykládat o roce 1968. Vykládat oficiální verzi bylo patrně v rozporu s jejím svědomím. Navíc si byla vědoma, že jsme jako žáci 8. třídy byli v rodinách i jinde dostatečně poučeni o neoficiálních verzích tohoto dramatického období našich dějin. Na své úrovni se tak vzeprěla úkolu vykládat normativně pojatou výuku dějin, protože vnímala, že je to již pedagogicky neúnosné. Jako člověk by před námi s touto verzí prostě neobstála. Její ne-výklad byl svým způsobem lekcí občanské výchovy.

Angažovanost občanů

Vyjdeme-li z problémového faktu, že si české děti spíše než občanské postoje vštěpují znalosti, poukazovali učitelé velmi správně na to, že stav celé společnosti této situaci nahrává. Lidé nemají zájem o politické dění na lokální úrovni, nemají zájem se ho aktivně účastnit a spolurozhodovat.

... v té prezentaci, že jsou děti málo angažované, tak u nás to znám z veřejných schůzí, u nás těch zastupitelů je patnáct, většinou jich chodí na veřejnou schůzi tak od deseti do dvanácti, ale proti občanům jsou vždycky v přesile. Tam chodí občanů okolo pěti tak průměrně, na veřejnou schůzi.

Škola a její provoz je v současnosti úzce provázána s výkonem místní samosprávy, která v současnosti řídí české školství. Na tuto souvislost učitelé během diskuse narazili vícekrát. Zmiňovali, že samospráva, která se z principu zodpovídá svým voličům – rodičům dětí, se setkává s nezájmem ze strany občanů i rodičů.

Občanů B. je čtyři tisíce, a když se jednalo o to, jestli gymnázium bude zrušeno nebo dostane příspěvek od obce, já jsem tam byla jediný občan včetně zástupce gymnázia (...), dva tedy seděli, dva sedí v zastupitelstvu, jsou v radě, a ještě jeden je v zastupitelstvu, já jsem tam byla jediný zástupce školy, který se šel na to veřejné zasedání podívat, což je tedy také paradoxní, že to takhle řeknu. Občany to vůbec nezajímalo, (...) Ani rodiče to nezajímalo, přitom jde o jejich děti.

Vměšování politiků do chodu škol

Škola versus stát

Velkým tématem diskuse se stala schopnost politiků – profesionálů ve věci správy věcí veřejných – řídit školství tak, aby po profesní stránce prospívalo, aby se kvalita vzdělávacího procesu udržovala či zvyšovala na úroveň odpovídající evropským nárokům. Učitelé v podstatě vyjadřovali svou nespokojenost – politici jsou podle nich nekompetentní ve věci řízení školství (na státní i lokální úrovni) a svým výkonem zasahují často do chodu škol, které by měly být politicky, ale také odborně nezávislé. V diskusi se projevovala obecnější tendence, kterou vykazuje veřejný sektor – politici zasahují do odborů, o nichž rozhodují (kam směřují veřejné peníze), jakoby z politických pozic (nikoli z pozic odborných). Tento stav – kdy je o profesním resortu rozhodováno na základě neodborných předpokladů – učitelé kritizovali. Politici se naopak domnívají, že jako zvolení zástupci mají politickou zodpovědnost, a proto o veřejných penězích (potažmo školství) rozhodovat musí. Hranice mezi odborným a politickým rozhodováním je však nejasná. Česká společnost doposud nenašla (a ani příliš nehledala) uspokojivý model toho, jak vhodně skloubit názor odborníka a zodpovědnost politika.

Prvním případem nežádoucího zasahování politiků do školství, který pedagogové zmínili, byla situace kolem státních maturit. V roce 2011, kdy probíhal náš projekt, došlo k jejich spuštění. Po proběhnutí státních maturit si řada studentů i pedagogů stěžovala na jejich průběh a zejména na postup ministerstva ve vypořádávání se s nejrůznějšími námitkami. Velmi často si dotčená veřejnost (studenti a pedagogové) stěžovala na to, že testy nebyly po konání maturit zveřejněny, a nemohlo tak dojít k překontrolování výsledků. Byla tak narušena transparentnost velmi závažného procesu zkoušení.

Okamžitě po složení sciotestů je sciotest zveřejněn a je k němu otevřena diskuse. Takže já to vnímám jako stav současné politiky na naší politické scéně. To co udělá Scio, tomu rozumím, je to otevřené a je to standardní demokratická diskuse. To, co dělá současná politická garnitura, že všechno tají, to je výpověď o politickém stavu, o momentálním politickém stavu u nás. Všechno tajit a nezveřejňovat. A to se letos skrze státní maturity dostalo i do školství. Politická garnitura se takhle zviditelnila ve školství. Když je to mimo, když to funguje nezávisle mimo tu politiku, tak to všechno funguje. Jakmile se dojde ke zpolitizování problému, tak jde demokracie stranou, a to je věc, která mi zásadně vadí.

Jiným příkladem uvedeným v naší debatě byl projekt tzv. Voleb nanečisto, v němž si měli studenti středních škol vyzkoušet účast v simulovaných volbách do parlamentu. Učitelé připomínali reakci politiků, kteří se snažili projekt zdiskreditovat a nepřímo ovlivňovat školy, aby od projektu ustoupily.

Sociologická črta

Je česká škola demokratická?

To byla akce Mladé Fronty, ty volby, kdy studenti mohli volit politické strany. Ten zásah politiků stran, zejména sociální demokracie, která vládne na krajích, byl tak tvrdý a zejména tehdy zásah pana předsedy Paroubka, kdy zpochybňoval, aby vůbec nějaké volby na školách probíhaly, to je zase, proč se do toho motají. To je věc těch škol, přece to, že si děti mohou volit nějakou politickou stranu, to je v pořádku, ale to, že se do toho motá politika, to je špatně. To je zase potlačování demokracie. Prostě zásahy politiků jsou na škodu.

Na druhé straně, poukazovali pedagogové, politici často a opakovaně selhávají ve věci řízení resortu. Školství je řízeno shora, bez žádoucí zpětné vazby od lidí z praxe.

U1: Například nejprve se měly psát písemné práce (státní maturity – pozn. autora) a potom se měly dělat ústní a s tím jsme souhlasili. Poté, co to vyměnili, tak jsme to připomínkovali, že to je nesmysl, načež se ukázalo, že to opravdu je nesmysl, až když se to otestovalo a bude se to znovu tedy vracet.

U4: No a kdyby dali na ty učitele, tak tenhle problém nebyl.

U1: No nebyl, protože jsme to připomínkovali. Takže rozkazy nebo příkazy jdou shora a nebere se ohled na připomínky od praktiků.

Škola versus obec

Jinou úroveň, na které se školy setkávají s politiky, je lokální samospráva, ve velké většině zřizovatel škol. Přejít na právní subjektivitu škol a změny kompetenčních zákonů převedly zodpovědnost za základní školství na lokální samosprávu. Obce – tedy zřizovatelé – jsou tak zodpovědné za poskytování prostředků na provoz škol, za mzdové prostředky zodpovídá stát. Učitelé z menší obce, kteří se také účastnili našeho projektu, poukazovali na těsnost vazeb mezi školou a obcí, které přímo (a nepříliš odborně) ovlivňují chod školy, a tedy i vzdělávacího procesu uvnitř ní. Porovnávali tuto situaci se stavem předcházejícím dnešnímu, kdy byly školy řízeny po odborné i provozní stránce okresními úřady.

U3: Ten základní řídicí článek, okres, to byla výhoda, protože oni přistupovali ke všem školám stejně! To je to, že prostě všechny spravuje stejně a tak, protože sice zohledňovali částečně nějaké finanční požadavky na opravu školy nebo tyhle záležitosti, ale jako rovný přístup, protože oni byli nezávislí, tam je ten nadhled, ta nezávislost. A takhle když já mám něco proti paní ředitelce, tak jí to dám prostě sežrat, jo.

U4: A nedej bože, aby byla z jiných politických stran, než jsem já, jako, jo? Ne fakt, jako.

V poslední části předchozího úryvku dochází jedna z účastnic diskuse k závěru, že současné systémové nastavení vlastně umožnilo dokonalou politizaci školství.

U4: Já víc si myslím, že nad námi visí stále Damoklův meč, že když prostě nebudeme dělat to, co oni (zastupitelé obce) chtějí, když to přeženu, tak nás prostě zruší. Nebudou doplácet.

U7: A nebo výmění vedení.

U4: A nebo výmění vedení a nebo se teda zbaví někoho z učitelů.

Pedagogové popisovali řadu peripetií, které v soužití mezi školou a obcí nastaly a nastávají. V řadě uvedených případů se ukazuje, že obecním úřadům často scházejí jakékoliv návody „dobré praxe“, pomocí nichž by mohly řešit složité problémy, které vytvářejí trojúhelníky vztahů třech zájmových skupin, které na obecní úrovni ve škole koexistují. Těmito skupinami jsou rodiče dětí/voliči, učitelé/experti a politici/zřizovatelé.

Problémy, spory, které často ve škole vznikají jako problémy pedagogické (ať už zahrnují výchovu či vzdělávání), se na úrovni místní politiky řeší typicky jako problémy politické – tedy s ohledem na silové vztahy mezi jednotlivými skupinami. Odborné pedagogické hledisko nemá v takových sporech žádné místo – ať už pro nedostatečnou kvalifikovanost lokálních politiků (slovy jedné z účastnic diskuse: „Protože všichni chodili do školy a všichni ví, jak to tam má fungovat.“), nebo proto, že jsou učitelé či ředitel z diskusí explicitně vylučováni.

U4: No, hlavně to vidím spíš tak, že vlastně ti učitelé nejsou k tomu vůbec přizváni, jo, protože třeba my se dozvíme, že na zastupitelstvu se projednávalo, jaká je naše pracovní doba. A že třeba je nás tam moc, učitelů...

U7: ... a máme málo dětí...

U5: ... protože přece je tam na druhém stupni čtyřicet něco dětí, to je prostě průměr na třídu patnáct, takže tam by stačili čtyři nebo pět učitelů. A nás je tam deset.

U7: Taky říkali, že máme málo dětí, tak bysme měli mít menší plat, jo, třetinové platy.

Diskuse na téma tření mezi politickou sférou a školou vyvrcholila téměř řečnickou otázkou: „Má učitel, aby mohl lépe ovlivnit vyhlídky školy v případných konfliktních situacích, kandidovat a usilovat o pozici v místních zastupitelstvech?“ Téma bylo otevřeno v souvislosti s vylučováním pedagogů z diskuse mezi zřizovatelem a rodiči.

(..) a vlastně ani já jako zastupitel jsem tam nesměl, protože jsem byl učitel.

Radnice se dopustila jednání na hraně zákona, protože člena svého zastupitelstva vnímala především jako učitele (příslušníka zájmové skupiny, strany sporu) než jako právoplatně zvoleného zástupce občanů v lokální samosprávě.

... v tom minulém období, a předminulým, Přátelé školy a vzdělání, a tam nás bylo jako pár, jenže jsme vždycky prošli jenom dva, do těch patnácti, a tam je těžký něco prosadit, ještě k tomu vlastně prvně mezi těma dvěma byl bývalej ředitel, kterýho se zbavili konkursem při právní subjektivitě, pak dalšího ředitele se taky zbavili, teď tam máme paní ředitelku, takže tam tedko největší fluktuace asi je na místě ředitele, a je tam těžký něco jako prosadit, no.

Namísto učitele, zapadlého vlastence, písmáka a vzdělance, který svou účastí v politice pozvedá stav věcí veřejných, jakoby se učitelé stávali bojovníky za zájmy (veřejného) školství ve společnosti, která postupně rezignuje na některé ze svých nezpochybnitelných hodnot (např. univerzálně dostupné vzdělání). Učitelé vnímali svou účast v politice jako částečně zoufalou, ale doposud účinnou taktiku obhajoby zájmů své školy.

M: A myslíte si, že je to teda žádoucí způsob, jak by ta škola měla mít vliv, že prostě učitelé budou kandidovat a dostanou se do samospráv a pak budou přes ty samosprávy řídit ty školy?

U1: Jediná možnost, jak jako mohou tu školu hájit.

Sociologická črta

Je česká škola demokratická?

Jedna z účastnic dává dokonce do přímé souvislosti politickou angažovanost učitelů s pouhou existencí školy.

My jsme byli na pokraji zrušení, (..) a naším zřizovatelem je kraj, ale vzhledem k tomu, že máme v radě (obce) paní ředitelku, zástupce ředitele... Takže ti byli schopni převyprávět, jak celá ta naše situace vypadá, protože nikdo jiný by tomu nerozuměl. Když někomu něco jednostranně interpretujete, a ti zastupitelé se příliš o chod školy zase nezajímají, takže tím to byli schopni interpretovat. Takže oni se přiklonili na naši stranu, my jsme právě potřebovali asi těch půl miliónu, aby nás kraj nezrušil, a oni nám to tedy, (..) tak nám těch půl miliónu přislíbili. Takže tím pádem gymnázium nebylo zrušeno.

Odborné řízení rezortu

Ze zkušeností z našich dalších projektů i z hodnocené diskuse často vyplývá, jak bolestivým problémem je zvláště pro regionální školství nedostatečná odbornost řídicích složek (zřizovatelé, školské odbory na obcích s rozšířenou působností, přetížená školní inspekce). Vedle zmiňovaného příkladu státních maturit poukazovali pedagogové na nepříliš koncepční zavádění školních vzdělávacích programů (kurikulární reformou z roku 2005), které v jejich praxi způsobuje chaos, a tedy i obtíže ve zvládání vzdělávacího procesu. Považují za obrovský systémový nedostatek neexistenci standardů, které by mohly určit, co je přiměřeně zvládnuté učivo v daném ročníku. Paradoxem jimi popisovaného stavu jsou pak aktivity soukromé společnosti Scio, která svými testy tyto standardy nahrazuje.

M: Jo a pak to standardizují Sciotesty, které se ŠVP nemají nic společného, nikdy s tím systémem jako nekooperovaly a prostě tím rozhodujícím momentem jsou ty momenty těch sciotestů. A to školství je jakoby s sebou, ta soukromá firma udává tón, co je standard.

Děti se nejvíce učí na Sciotesty, protože ty jsou nejdůležitější při vstupu na vysoké školy, což je paradox. Takže nejvíce o tom rozhoduje soukromá firma.⁶

Přínosy české školy dětem

Učitelé velice přesně popisovali systémové nedostatky, které mohou na konkrétní úrovni působit jako hrozby demokratického provozu české školy. Lidově řečeno – vyhlídky našeho školství nejsou v tomto podání příliš růžové. Jasně nastavené tendence příliš optimismu nenabízejí. Občanská nezralost a odborná nezpůsobilost lidí, kteří na politické úrovni za školy zodpovídají, setrvalá podfinancovanost a řada dalších problémů, dělají situaci ve školství opravdu těžkou. Na druhé straně má však školství obrovský a patrně nikde jinde neexistující potenciál. Učitelé mají často děti velmi rádi, poukazují na jejich zvýšenou vnímavost a uvědomují si, že jejich profesní pozice je svým způsobem výjimečná. Umožňuje totiž jakýsi obtisk jejich vlastních postojů a zásad do doposud tvárných žákovských „bytostí“.

U8: Jedině v tom, jako těm mladejm dětem... jako jedině v tomhle, no, prostě jim vštěpit ten zásadní, základní... jediný jako ty normy, jo, a prostě když já prostě budu ctít pravdu a spravedlnost, a tohleto prostě... si to vodnesou.

V souvislosti s demokratičností vlastního prostředí školy, které bylo v diskusi také tematizováno, poukazovali pedagogové na fakt přijetí dítěte coby zásadního předpokladu osvojování si demokratických hodnot. Pracovali při tom opakovaně s průměrem rodinných vztahů a to jak na úrovni vztahů mezi dospělými, tak na úrovni vztahů dospělých k dětem.

My jsme fakt tak malá škola, že tak jako, jedna velká rodina, ale opravdu teda bez nadsázky, jo, takže si myslím, že úžasnej kolektiv.

⁶ Za test pro jednu třídu si firma Scio účtuje zhruba 6000 korun. V diskusi nebylo téma plíživé privatizace školství coby ohrožení jeho demokratičnosti dále rozváděno, v budoucnosti bude pravděpodobně jedním z nejzávažnějších.

Jedna z účastnic diskuse, která použila rodinný příměr pro popis vztahu důvěry mezi dětmi a ředitelkou školy, upozornila na to, že vše je možno jenom díky změně politických poměrů v roce 1989.

Třeba u nás, jak jsme taková ta rodina, tak třeba i ty děti třeba se seberou a jdou za paní ředitelkou, že třeba maj nějaký takhle, jako nějaký problém a jdou si tam s ní popovídat, do té ředitelny. To mě by tenkrát jako, to jako vůbec, když jsme byli pozvaný do ředitelny, tak to bylo prostě za trest, úplně hrůzou jsme se klepali, a takhle ona si na ně udělá ten čas, prostě vyslechne je a tak. Jo, mně přijde taky taková proměna nějak toho...

Politické uvolnění po roce 1989 jako by přeci jenom (přes časté stížnosti na chování politiků, na systémová nedemokratická opatření, zvlášť obcí a krajů) přineslo kvalitativní změnu v „demokratičnosti“ školního prostředí. Pedagogové (přesněji řečeno pedagogové) velice trefně poukazují na to, že demokratičnost jakéhokoliv společenství začíná ve velmi intimních mezilidských vztazích. Pokud děti svěřují ředitelce své problémy, znamená to, že jí důvěřují. Pokud jí důvěřují, může to znamenat, že celé prostředí školy vykazuje nějakou demokratickou kvalitu. Kvalitu, kterou postrádá svět politiky, poznamenaný ohromným deficitem důvěry.

Mně stačí, že ke mně mají důvěru, protože věří, že tu důvěru nezklamou, což politici velmi často třeba dělají, že se zpronevěří tomu svému poslání, že dochází jako ke korupci a tak dále, neustále se to řeší, že se zabývají řeckými hloupostmi, nepodstatnými věcmi, místo toho, aby jim šlo o zájem státu. A pokud jde o tu školu, tak my všichni se snažíme tak nějak, s takovými ideálními záměry pořád všechno činit pro dobro těch dětí, a máme zájem na budoucnosti těch dětí, (...) my jdeme po takových věcech, které budou v životě potřebovat a které jsou dobré pro jejich budoucnost. A to jakoby u těch politiků příliš necítím, já tam pořád cítím to, že má-li fungovat demokracie, pak musím mít zájem o ty ostatní, ten zájem projevovat a nezklamat důvěru. A potom může... má-li někdo důvěru, tak se mnou je ochoten o něčem diskutovat, a potom je také schopen přijmout i můj názor...

Schopnost účastníků diskuse nahlédnout téma demokracie ve školství skrze mezilidské vztahy považují za velice závažný a povzbudivý výsledek našeho minivýzkumu. Pedagogové poukázali na to, že jsou si vědomi mnoha negativních vlivů, které činí výchovu dětí směrem k demokratickým a aktivně občanským postojům obtížnou. Na druhé straně si uvědomují, že spoluodpovědnost za postoje svých žáků nesou i oni sami a že se tyto postoje rodí ve zdánlivě málo souvisejících oblastech, jakými jsou důvěra mezi dospělými a dětmi. Neboli ve vztazích dětí k autoritám. Dalším pozitivním výsledkem našeho zkoumání bylo i to, že pro učitele je „věc demokracie“ citlivou a významnou otázkou. Zůstává pro ně ideálem, žádoucím a nedostižným zároveň.

A já k tomu ještě chci říci, že já jsem takový idealista, já učím takhle občanskou výchovu a to, já pořád ty děti vedu, tak jak by to mělo vypadat. A to myslím že dělá naprostá většina, než jim zkazí ten dojem, tak říkat, je to takhle a takhle, a těšit se z těch výsledků (...) A můžeme něco prosadit. Já si myslím, že strašně důležité je těm demokratickým principům naučit a až se střetnou někdy s realitou, tak si budou muset udělat obrázek samy.

Petra Coufalová, Olga Dankovičová, Jan Hazlbauer, Ida Kaiserová

Kreativní demokratická škola:

Příručka dobré praxe ze škol kreativních a demokratických

© Centrum pro komunitní práci Západní Čechy, Plzeň, 2011.

© GEMINI o.s. / Centrum pro demokratické učení, Praha 2011.

www.cpkp.cz

www.cedu.cz

Grafická úprava: Lenka Drncová

Korektury: Anna Lauková, www.korekturi.cz

Publikace byla vydána v rámci projektu Kreativní demokratická škola – cesta k aktivnímu občanství, který byl podpořený z globálního grantu Zvyšování kvality ve vzdělávání v Plzeňském kraji z Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost.

ISBN: 978-80-86902-92-0

Publikace, kterou právě držíte, shrnuje naše zkušenosti s realizací projektu **Kreativní demokratická škola – cesta k aktivnímu občanství**. Cílem projektu bylo povzbudit žáky základních škol k aktivnímu zájmu o dění v jejich obci, k identifikaci podstatných problémů obce a vytvoření návrhu řešení nejpalčivějšího problému.

Žáci tříd zapojených do projektu nám ukázali, že se nebojí pojmenovat, co je trápí, diskutovat své názory s rodiči, učiteli i zastupiteli a navrhopvat taková řešení, která jsou nejen originální, ale i realizovatelná.

Krom příkladů dobré praxe z jednotlivých škol v příručce naleznete určitá doporučení, která Vám pomohou, pokud se rozhodnete projekt realizovat se svými žáky. Na závěr pak uvádíme malou analýzu skupinové diskuse, kterou jsme vedli se zapojenými pedagogy na téma demokracie v českém školství.

© Centrum pro komunitní práci Západoí Čechy, Plzeň, 2011.

© GEMINI o.s. / Centrum pro demokratické učení, Praha 2011.

www.cpkp.cz

www.cedu.cz

Grafická úprava: Lenka Drncová

Korektury: Anna Lauková, www.korektury.cz

Publikace byla vydána v rámci projektu Kreativní demokratická škola – cesta k aktivnímu občanství, který byl podpořený z globálního grantu Zvyšování kvality ve vzdělávání v Plzeňském kraji z Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost.

ISBN: 978-80-86902-92-0

CPKP

GEMINI, o.s.

Centrum pro demokratické učení

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ